

Леонід Михайлович БЕЛКІН

к.т.н., с.н.с.; адвокат

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8672-8147>

e-mail: belkinleonid@ukr.net

Юлія Леонідівна ЮРИНЕЦЬ

д.ю.н., професор кафедри, Київський національний університет будівництва і архітектури

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0281-3251>

e-mail: iurynetsjulia@ukr.net

Марк Леонідович БЕЛКІН

к.ю.н., доцент кафедри, Міжрегіональна Академія управління персоналом; адвокат

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0805-9923>

e-mail: advokat@etalon.co.ua

ОСОБЛИВОСТІ ПЛАТИ ЗА ОРЕНДУ ШКІЛЬНИХ ЇДАЛЕНЬ ОРЕНДАРЯМИ – ОРГАНІЗАТОРАМИ ХАРЧУВАННЯ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ

У статті досліджено особливості плати за оренду шкільних їдалень орендарями – організаторами харчування учнів загальноосвітніх шкіл. Зазначено, що в Україні немає загальнонаціональних норм стосовно звільнення таких суб'єктів від плати комунальних послуг і орендної плати, – з метою здешевлення вартості харчування. Єдиною гарантією для організаторів харчування учнів залишається норма ч. 6 ст. 762 Цивільного кодексу України, за якою орендар звільняється від орендної плати за весь час, протягом якого майно не могло бути використане ним через обставини, за які орендар не відповідає, тобто, зокрема, у період відсутності школярів у школах офлайн (канікули, карантини, небезпеки ворожих обстрілів).

Ключові слова: оренда, комунальні послуги, орендна плата, учні загальноосвітніх шкіл, канікули, карантин, звільнення від орендної плати

ВСТУП

Міжнародний досвід організації харчування учнів загальноосвітніх шкіл свідчить про те, що у більшості розвинених країн світу забезпечення якісним харчуванням школярів і дошкільників порівнюється до питання національної безпеки держави [1, с. 236-245; 2, с. 48-53]. Так, з 1940 р. уряд Великої Британії почав розглядати шкільне харчування як одну з обов'язкових складників мобілізаційних заходів на випадок військових конфліктів. В результаті до моменту завершення II-ої світової війни щоденно більше 1,6 млн школярів отримували безоплатні сніданки (в 10 разів більше ніж у 1939 р.). У США Національну програму шкільних сніданків і обідів закріплено Законом NSLA (79 PL 396, 60 Stat. 230). У Фінляндії з 1943 р. діє закон, яким держава зобов'язує бюджети муніципалітетів забезпечити безоплатним харчуванням усіх школярів. В Індії діє Національна програма підтримки шкільного харчування – наймасштабішча програма шкільного харчування у світі. Необхідно підкреслити, що відповідні програми носять загальнонаціональний характер і гарантуються державою, навіть у країн з федеративним державним устроєм (США, Індія). В Україні ж, попри наявність загальнодержавного законодавства та унітарної держави, адміністрування харчування учнів загальноосвітніх шкіл фактично розпалося на купу місцевих політик міського, районного, у кращому разі – обласного рівня. Той факт, що Кабінет Міністрів України (КМУ) періодично своїми постановами встановлює загальнодержавні норми харчування у закладах освіти (Постанову КМУ від 22.11.2004 № 1591 «Про затвердження норм харчування у закладах освіти та дитячих закладах оздоровлення та відпочинку» замінено в подальшому Постановою КМУ від 24.03.2021 № 305 «Про затвердження норм та Порядку організації

харчування у закладах освіти та дитячих закладах оздоровлення та відпочинку»), насправді не робить ці програми загальнонаціональними, оскільки бюджетних коштів на фінансування цих норм стабільно не вистачає [1, с. 242-245]. За таких умов значному здешевленню харчування для учнів могло б сприяти звільнення організаторів харчування від супутніх витрат (комунальних витрат, плати за оренду їдалень), однак практично на загальнодержавному рівні це питання вирішити не вдається [1, с. 239-242; 3, с. 121-122]. Органи місцевого самоврядування іноді приймають відповідні рішення, спрямовані на здешевлення вартості харчування, зокрема звільнення організаторів харчування від супутніх витрат (комунальних витрат, плати за оренду їдалень), однак такі рішення за відсутності зрозумілих загальнодержавних програм наражаються на заперечення різноманітних контролюючих органів.

МЕТА роботи – дослідити юридичні та економічні можливості звільнення організаторів харчування від супутніх витрат (комунальних витрат, плати за оренду їдалень) з метою здешевлення харчування учнів загальноосвітніх шкіл.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ: документальний аналіз та узагальнення судової практики.

РЕЗУЛЬТАТИ

Первісно система гарячого харчування учнів загальноосвітніх шкіл створювалася на технічній, технологічній та матеріальній базі колишнього СРСР. В СРСР проблема шкільного харчування комплексно регулювалася Наказом Міністерства торгівлі СРСР від 26.12.1985 р. № 315 (далі – Наказ № 315) «Про методичні вказівки з організації раціонального харчування учнів в загальноосвітніх школах». Цим Наказом затверджено типовий

договір на організацію харчування учнів, відповідно до якого органи освіти зобов'язуються **безоплатно** надавати організаторам харчування учнів **приміщення**, які відповідають необхідним санітарно-технічним вимогам, гарячу і холодну воду (нижче мається на увазі безоплатне надання приміщень саме організаторам харчування учнів). Однак контролюючі органи України, передусім КРУ (нині – Держаудитслужба), ігнорували цей Наказ, висуваючи організаторам харчування вимоги оплати т.зв. «орендної плати» за шкільні їдальні, а також комунальних послуг.

На момент написання цієї статті відомо два судових рішення, в яких суди підтримали застосування Наказу № 315 і захистили організаторів харчування від претензій. Так, у Постановках від 18.06.2008 у справі № 2-29/12012-2007А [4, № 1790934] та від 03.05.2007 у справі № 2-2/4708-2007 [4, № 703692] господарського суду Автономної Республіки Крим суд констатував таке: *«Постановою Верховної Ради України «Про порядок тимчасової дії на території України окремих актів законодавства Союзу РСР» від 12.09.1991 встановлено, що до прийняття відповідних актів законодавства України на території республіки застосовуються акти законодавства Союзу РСР з питань, які не врегульовані законодавством України, за умови, що вони не суперечать Конституції і законам України. Наказом Міністерства торгівлі ССРСР від 26.12.1985 № 315 затверджені методичні вказівки щодо організації раціонального харчування учнів у загальноосвітніх школах, якими затверджений типовий договір на організацію та забезпечення харчування учнів, відповідно до пункту 3.3 якого "у кожній загальноосвітній школі надавати безплатно підприємствам громадського харчування, які обслуговують учнів та вчительський склад, приміщення, які відповідають необхідним санітарно-технічним вимогам, гарячу та холодну воду..."»*. На підставі цього суди відмовили у задоволенні вимог КРУ про стягнення з організаторів харчування учнів вартості комунальних послуг.

З 01.08.2006 р. набрали чинності Методичні рекомендації з організації харчування учнів у загальноосвітніх навчальних закладах, затверджені наказом Міністерства економіки України від 01.08.2006 № 265 (далі – Наказ № 265), які загалом зберегли принципи регулювання, закладені в Наказі № 315, зокрема стосовно положень примірною договору відносно безкоштовного надання приміщень. Однак і після набрання чинності цим Наказом контролюючі органи не рахувалися з вказаними Методичними рекомендаціями або робили вигляд, що не розуміють їх статусу. Дійсно, у цих Методичних рекомендаціях сказано: *«Важливе економічне значення для здешевлення вартості харчування має надання шкільній їдальні на безоплатній основі приміщення з освітленням та опаленням, гарячої та холодної води, електропостачання, обладнання, посуду, кухонного інвентарю, спецодягу тощо, надання організаціям (підприємствам ресторанного господарства) приміщень харчоблоків (їдальень) без стягнення орендної плати...»*. На жаль, таке формулювання не має характеру такого, що наказує, а лише має констатуюче значення. Натомість і в цьому варіанті суди застосовували ці положення як такі, що захищають осіб, причетних до організації харчування учнів, від претензій контролюючих органів. Так, протягом червня-липня 2012 р. Іллічівський районний суд міста

Маріуполя розглянув матеріали, які надійшли з Маріупольської об'єднаної держфінінспекції про притягнення до адміністративної відповідальності директорів загальноосвітніх шкіл у зв'язку з тим, що вказані директори зайво враховували у плануванні бюджетних асигнувань суми комунальних послуг, які мали сплачуватися організатором харчування, що призвело до зайвого виділення з місцевого бюджету бюджетних асигнувань. Натомість суди констатували таке: *Наказом Міністерства економіки України від 01 серпня 2006 р. № 265 «Про затвердження Методичних рекомендацій з організації харчування учнів у загальноосвітніх навчальних закладах» передбачено, що важливе економічне значення для здешевлення вартості харчування має надання шкільній їдальні на безоплатній основі приміщення та освітленням та опаленням, гарячої та холодної води, електропостачання, обладнання, посуду, кухонного інвентарю, спецодягу тощо, надання організаціям (підприємствам ресторанного господарства) приміщень харчоблоків (їдальень) без стягнення орендної плати. Ці пільги розповсюджуються тільки на продукцію та послуги, що їдальня надає учням, викладацькому та обслуговуючому персоналу школи. Враховуючи зазначені Рекомендації, щороку у вартість харчування учнів, що затверджується рішенням Маріупольської міської ради, не включались витрати підприємств загального харчування на опалення, постачання холодної та гарячої води, електропостачання та вартість оренди приміщення, у зв'язку з чим всі загальноосвітні школи міста Маріуполя під час укладання договору на харчування учнів не уклали угоди на оренду приміщення та на відшкодування комунальних послуг. За таких обставин справу має бути закрито за відсутністю в діях керівників шкіл складу адміністративного правопорушення.*

Натомість Постановою у справі № 819/2205/14-а від 21.10.2014 Тернопільського окружного адміністративного суду [4, № 25038677] залишено без змін ухвалою від 05.05.2015 у цій же справі [4, № 45025072] з посиланням на Наказ № 265 скасовано відповідний припис Державної фінансової інспекції в Тернопільській області про донарахування сплачених за рахунок бюджету комунальних послуг і орендної плати. Однак Постановою від 22.09.2016 у цій же справі Вищого адміністративного суду України [4, № 61688120] скасовано вказані судові рішення, незважаючи на Наказ № 265.

Також Рівненський окружний адміністративний суд у Постанові від 05.07.2013 у справі № 817/1758/13-а [4, № 32795331#], залишений без змін ухвалою Житомирського апеляційного адміністративного суду від 02.12.2013 у цій же справі [4, № 35702734], зазначив, що суд не бере до уваги посилання на Наказ № 265, оскільки він не зареєстрований у Міністерстві юстиції України. Натомість Рівненський апеляційний господарський суд у Постанові від 13.11.2013 у справі № 918/1004/13 [4, № 35954512] відмовив Державній фінансовій інспекції в Рівненській області у задоволенні позову про визнання договору недійсним у частині надання шкільних їдальень у безоплатне користування, посилаючись на Наказ № 265. Тобто суди різних юрисдикцій однієї області (приймаючи до уваги Постанову від 05.07.2013) вирішили питання по-різному. Зазначений різнобіб створює ситуацію правової непевності для організаторів шкільного харчування, чим порушує їх права, а також яскраво

ілюструє, як державна політика у цій сфері розпадається на місцеві політики, – в одних регіонах база для організації шкільного харчування безоплатно надається, в інших – ні [1, с. 241].

До того ж у Постанові від 17.03.2009 у справі № 2-а-7920/08/1270 Донецького апеляційного адміністративного суду [692] [1, с. 240; 4, № 3278122] питання захисту осіб, причетних до організації харчування учнів, від претензій контролюючих органів вирішено без посилення на Наказ № 265. Суд констатував, що згідно з п. 9.7 ДСанПІН 5.5.2.008-01 харчування учнів під час навчального процесу є складником навчально-виховного процесу. Крім того, суд вказав, що Постановою КМУ від 20.01.1997 № 38 (зараз чинна аналогічно Постановою від 27.08.2010 № 796) визначено, що державними навчальними закладами в оренду здаються об'єкти, не пов'язані з навчальною чи науковою діяльністю. В таких умовах суд прийшов до принципового висновку, що *не може бути оренди відносно шкільних їдалень*. Суд визнав також, що надаючи їдальні у безоплатне, тимчасове користування приватним підприємцям, які забезпечують харчування школярів міста, міська рада діяла від імені громади й в інтересах громади міста, виконуючи обов'язок забезпечити харчування учнів, а не отримати дохід від використання їдалень.

Водночас слід зазначити, що Наказом від 16.10.2015 № 1307 Міністерства економічного розвитку і торгівлі України визнано таким, що втратив чинність, Наказ № 265 – з метою, як вказано у Наказі № 1307, приведення нормативно-правових актів відповідно до вимог законодавства України. Тобто замість вдосконалення документа чиновникам здалося краще просто ліквідувати його. В таких умовах на відміну від СРСР будь-яка юридична база для звільнення організаторів харчування учнів загальноосвітніх шкіл від сплати за оренду і комунальні послуги – зникла.

Слід також зазначити, що відбір організаторів харчування здійснюється за процедурами державних закупівель на конкурентній основі. Але відповідно до Законів України «Про оренду державного та комунального майна» (у будь-яких відомих редакціях) договори оренди державного чи комунального майна також укладаються виключно на конкурентній основі. Виникає питання про дії замовника, якщо переможці процедури закупівель та конкурсу не будуть збігатися.

Про те, що можливість виникнення такої ситуації не є надуманою свідчать обставини розглянуті у рішенні Рівненського окружного адміністративного суду від 14.10.2024 у справі № 460/9475/24 [4, № 122303782#]: *«Із системного аналізу наявних доказів у матеріалах справи можна дійти висновку, що підставою обґрунтування причини укладення договору без використання електронної системи закупівлі є відсутність конкуренції з технічних причин – по причині того, що згідно договору оренди нерухомого майна № 15 від 01.02.2023, приміщення харчоблоку та їдальні пансіонату, ... передані строком на 5 років в оренду Кооперативному підприємству ...»*. Тобто одночасно дві умови конкурентних процедур задовольнити неможливо.

Варто також зазначити, що протягом 2019-2021 рр. Верховна Рада України розглядала проект Закону про харчування у закладах загальної середньої освіти (номер реєстрації: 2664 від 20.12.2019) [3, с. 115-125; 5]. Зокрема,

у цьому законопроекті у ст. 7 «Державне стимулювання організації харчування у закладах загальної середньої освіти» містилася норма про *«надання права безоплатно використовувати для організації харчування дітей у закладах загальної середньої освіти приміщень шкільних їдалень і буфетів, забезпечених гарячою та холодною водою, теплом, електроенергією, каналізацією»*. Однак цей законопроект так і не став законом.

Отже, на час написання цієї статті в Україні так і не створено будь-яку юридичну базу для звільнення організаторів харчування учнів загальноосвітніх шкіл від сплати за оренду і комунальні послуги. Натомість слід наголосити на окремих особливостях плати за оренду шкільних їдалень орендарями – організаторами харчування учнів загальноосвітніх шкіл, – які (особливості) дають змогу знизити фінансове навантаження на організаторів харчування учнів загальноосвітніх шкіл.

Так, в обслуговуванні учнів загальноосвітніх шкіл організатори харчування, які разом уклали договори оренди, стикаються з великими перервами в офлайн навчанні учнів (канікули, карантини з медичних чи інших причин, небезпеки ворожих обстрілів). Водночас відомо, що за дні відсутності учнів у школах вартість харчування не оплачується. За таких умов виникає потреба у звільненні організаторів харчування від орендної плати хоча б за період відсутності офлайн навчання учнів у школах.

З цього приводу у пригоді може стати абсолютно законна норма, передбачена у Цивільному кодексі України. Так, у Постанові від 08.05.2018 у справі № 910/7495/16, провадження № 12-37гс18, Великої Палати Верховного Суду [4, № 74055360#] висновується таке:

«6.5. Відповідно до частини першої статті 759 ЦК України за договором найму (оренди) наймодавець передає або зобов'язується передати наймачеві майно у користування за плату на певний строк.

6.6. Частиною першою статті 762 ЦК України передбачено, що за користування майном з наймача справляється плата, розмір якої встановлюється договором найму.

6.7. Згідно з частиною шостою статті 762 ЦК України наймач звільняється від плати за весь час, протягом якого майно не могло бути використане ним через обставини, за які він не відповідає.

6.8. Отже, наведена норма права визначає в якості підстави звільнення від зобов'язання сплатити оренду плату об'єктивну безпосередню неможливість використовувати передане у найм майно (бути допущеним до приміщення, знаходитись у ньому, зберігати у приміщенні речі тощо) через обставини, за які орендар не відповідає.

6.9. Крім того, обставини, зазначені у нормі частини шостої статті 762 ЦК України, повністю не охоплюються поняттям форс-мажорних обставин, адже на відміну від останніх, ознаками яких є їх об'єктивна та абсолютна дія, а також непередбачуваність, перші можуть бути спричинені, зокрема, й безпосередньо вольовою дією орендодавця, тобто обставини згідно з частиною шостою статті 762 ЦК України можуть включати обставини непереборної сили та випадку, втім не обмежуються ними».

З цього приводу у рішенні господарського суду До-

нецької області від 11.08.2025 у справі № 905/466/25 [4, № 129462280] звернув увагу на такі обставини:

«Відповідно до ч. 4 ст. 80 Закону України «Про освіту» об'єкти та майно державних і комунальних закладів освіти не підлягають приватизації чи використанню для провадження видів діяльності, непередбачених спеціальними законами, крім надання в оренду з метою надання послуг, які не можуть бути забезпечені безпосередньо закладами освіти, пов'язаних із забезпеченням освітнього процесу або обслуговуванням учасників освітнього процесу, з урахуванням визначення уповноваженим органом управління можливості користування державним або комунальним нерухомим майном відповідно до законодавства.

Відповідно до п. 29 Порядку передачі в оренду державного та комунального майна, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 483 від 03.06.2020, не можуть бути використані за будь-яким цільовим призначенням такі об'єкти оренди, як майно закладів освіти. Такі об'єкти оренди можуть використовуватися лише для розміщення відповідних закладів або лише із збереженням профілю діяльності за конкретним цільовим призначенням, встановленим рішенням відповідного представницького органу місцевого самоврядування, крім випадків, що передбачають використання частини такого майна з метою надання послуг, які не можуть бути забезпечені безпосередньо такими закладами, пов'язаних із забезпеченням чи обслуговуванням діяльності таких закладів, їх працівників та відвідувачів. Зазначені об'єкти можуть також використовуватися для проведення науково-практичних, культурних, мистецьких, громадських, суспільних та політичних заходів.

Список використаних джерел

1. Белкін Л.М. Забезпечення законності в діяльності органів виконавчої влади: адміністративно-правовий вимір: монографія. Ужгород, 2014. 552 с.
2. Белкін Л.М. Економіко-правові проблеми управління харчуванням учнів загальноосвітніх шкіл: іноземний досвід і уроки для України. *Економіка та право*. 2010. № 3 (28). С. 48-53.
3. П'ятницька Г., Федорченко Н., П'ятницька Н., Григоренко О. Державне регулювання організації харчування в закладах загальної середньої освіти. *Господарське право і процес*. 2021. № 3. С. 115-125.
4. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/>
5. Проект Закону про харчування у закладах загальної середньої освіти. Офіційний вебпортал Верховної Ради України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67754

References

1. Bielkin L.M. Ensuring legality in the activities of executive bodies: administrative and legal dimension: monograph. Uzhhorod, 2014. 552 p. (in Ukrainian)
2. Bielkin L.M. Economic and legal problems of managing nutrition of secondary school students: foreign experience and lessons for Ukraine. *Economics and Law*. 2010. № 3 (28). pp. 48-53 (in Ukrainian).
3. State regulation of catering in secondary education institutions. *Commercial law and process*. 2021. № 3. pp. 115-125. (in Ukrainian).
4. Unified State Register of Court Decisions. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/> (in Ukrainian).
5. Official web portal of the Verkhovna Rada of Ukraine URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67754 (in Ukrainian).

Отже, починаючи з [дня переходу шкіл міста на дистанційне навчання] цільове використання об'єкта оренди неможливе.

З огляду на викладене, суд вбачає підстави для звільнення відповідача за від сплати орендної плати на підставі ч. 6 статті 762 Цивільного кодексу України, а відтак, позовні вимоги [орендодавця до орендаря] не підлягають задоволенню».

Так, відсутність учнів офлайн у школі (канікули, карантини, ворожі обстріли) виключає надання їм харчування з причини, які не залежать від орендаря – організатора харчування, а оскільки використання орендованого майна в інших цілях, ніж визначене цільове використання, є неможливим, то орендар – організатор харчування за період відсутність учнів у школі сплачувати орендну плату не повинен.

ВИСНОВКИ

Історико-правовий аналіз свідчить про те, що на відміну від практики правового регулювання харчування учнів у школах у часи СРСР в Україні немає встановлених державою загальнонаціональних норм зі звільнення організаторів харчування від сплати комунальних послуг і орендної плати, – з метою здешевлення вартості харчування. Неодноразові спроби врегулювати цю проблему підзаконними актами та актами місцевого рівня наражалися на заперечення з боку «охоронців» доходів бюджету. На час написання цієї статті єдиною гарантією для організаторів харчування учнів є норма ч. 6 ст. 762 Цивільного кодексу України, що (норма) звільняє орендаря від орендної плати за весь час, протягом якого майно не могло бути використане ним через обставини, за які орендар не відповідає.

Leonid BIELKIN

PhD in Engineering, Senior Researcher; lawyer
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8672-8147>
e-mail: belkinleonid@ukr.net

Yuliia YURYNETS

Doctor of Legal Sciences, Professor of department, Kyiv National University of Construction and Architecture ORCID:
<https://orcid.org/0000-0003-0281-3251>
e-mail: iurynetsjulia@ukr.net

Mark BIELKIN

PhD in Legal Sciences, Associate Professor of department, Interregional Academy of Personnel Management; lawyer
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0805-9923>
e-mail: advokat@etalon.co.ua

FEATURES OF PAYMENT FOR RENT OF SCHOOL CANTEENS BY TENANTS – ORGANIZERS OF MEALS FOR PUPILS OF COMPREHENSIVE SCHOOLS

The paper examines the features of the payment for the rent of school canteens by tenants – organizers of meals for students of secondary schools. It is noted that the international experience of organizing meals for students shows that in most developed countries of the world, providing high-quality meals for schoolchildren and preschoolers is equated with the issue of national security of the state. It is established that during the USSR there was a national act, according to which educational institutions are obliged to provide free of charge to organizers of meals for students premises that meet the necessary sanitary and technical requirements, hot and cold water. Later, a similar order of the Ministry of Economy of Ukraine dated 01.08.2006 No. 265 was adopted. However, the studied judicial practice testified and testifies that the courts applied this Order extremely inconsistently – both in favor of the organizer of meals and in favor of the supervisory authorities - in the latter case, referring to the fact that the Order was not registered with the Ministry of Justice of Ukraine. This disagreement created a situation of legal uncertainty for school catering organizers, thereby violating their rights, and also vividly illustrates how state policy in this area is fragmented into local policies. It is also noted that during 2019-2021, the Verkhovna Rada of Ukraine considered the draft Law on Nutrition in General Secondary Education Institutions, which provided for «granting the right to use free of charge for the organization of nutrition of children in general secondary education institutions the premises of school canteens and buffets, provided with hot and cold water, heat, electricity, and sewage». However, this draft law never became law. Under such conditions, it should be borne in mind that the financial burden on the organizers of catering for secondary school students can be reduced by applying Part 6 of Article 762 of the Civil Code of Ukraine, according to which the tenant is exempted from rent for the entire time during which the property could not be used by him due to circumstances for which the tenant is not responsible, that is, in particular, during the period of absence of schoolchildren in offline schools (vacations, quarantines, danger of enemy shelling).

Keywords: rent, utilities, rent payment, secondary school students, vacations, quarantine, exemption from rent